

ULUSLARARASI BEDİÜZZAMAN SEMPOZYUMU-III

**20. Asırda İslâm Düşüncesinin Yeniden Yapılanması ve
Bediüzzaman Said Nursî**

İlmi Heyet

Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, Prof. Dr. İbrahim Canan,
Prof. Dr. Suat Yıldırım, Prof. Dr. Ahmet Akgündüz, Prof. Dr. Faris Kaya

Yayına Hazırlayan

Mehmet Paksu

Tercümeleler

Arapça

Veli Sırım, Abdülaziz Hatip, Kenan Demirtaş

İngilizce

Metin Karabaşoğlu

Almanca

Nuriye Uşşak

Dizgi

Nesil Basım Yayın

551 32 25

Baskı, Cilt:

Nesil Matbaacılık A.Ş.

551 32 27

ISBN 975-408-271-5

©

Bu eserin yayın hakkı Nesil Basım Yayın A.Ş.'ye aittir.

◆

Sanayi Cad. Bilge Sk.No: 2

Yenibsona / İSTANBUL

Tel: (0212) 551 32 25 pbx

BEDIÜZZAMAN SAİD NURSÎ: DÂVÂSÎ, EVRENSELLİĞİ VE CİHAD ANLAYIŞI IŞIĞINDA ORTADOĞU MESELESİ

MUHAMMED HARB*

Umumen bütün Müslümanların, hususen İslâmî incelemelerde mütehasıs olanların, Osmanlı mütefekkeri Bediüzzaman Said Nursî tarafından telif edilen risalelere karşı ilgileri açık bir hal almaktadır.

Bu sebeple, Bediüzzaman hakkındaki görüşlerimi üç ana eksende belirtmeyi uygun buldum.

Birinci eksen: Bediüzzaman Said Nursî bizzat o dönemde ve yine bizzat o mekânda neden zuhur etmiştir?

İkinci eksen: Bediüzzaman Said Nursî'nin dâvâsındaki evrensellik.

Üçüncü eksen: Bediüzzaman Said Nursî'nin fıkha dair sunduğu yenilik. İslâm âleminde siyasî konulardaki yeni meselelerle ilgili değerlendirmeleri. Bunlar arasında yer alan İslâm'daki cihada yaklaşımı ve bu yaklaşımın iki binli yıllara beş kala, günü-

*Prof. Dr. MUHAMMED HARB

Kahire Aynüşşems Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Osmanlı ve Türk Tarihi Anabilim Dalı Başkanı ve Mısır Osmanlı Araştırma Merkezi Başkanıdır. 1980 yılında İstanbul Üniversitesi tarih bölümünden mezun oldu. Arap ülkelerinde çıkan bazı gazete ve dergilerde yazıları yayınlanmaktadır. Osmanlı tarihi, Orta Asya ve Balkanlar hakkında kitaplar yayınladı.

Bazı kitapları şunlardır:

1. *Dünya Medeniyet Tarihinde Osmanlılar.*
2. *Sultan Abdülhamid.*
3. *Ortaasya ve Balkanlarda Müslümanlar.*
4. *Bediüzzaman'ın Terbiye Metodu.*
5. *Necip Fazıl'ın "Bir İnsan Yaratma" adlı eserinin Arapçaya tercümesi.*

müz Ortadoğu olaylarında üstlenebileceği rol. Bediüzzaman Said Nursî'nin cihad anlayışının birinci asırdan yirminci asra kadar, devletlerarası münasebetlerdeki yeri.

Birinci eksen:

Bediüzzaman'ın belirgin bir zaman ve mekânda zuhur etmesi

Bediüzzaman'ın da içinde yaşadığı, Osmanlı Devletinin çöküşünün sebeplerinden olup, bizi de yakından ilgilendiren iki tanesi fikrî ve felsefî âmillerdir. Hiç şüphesiz bu iki âmîl, Osmanlı Devletinin çöküşünde baş rol oynayan iki etken olmuştur. Bu âmiller günümüzde fikir mücadeleleri olarak da bilinen ve Osmanlı Devletine Batılı fikir akımlarının girmesini ve özellikle gençlerin bu fikirlerin etkisi altında kalmasını sağlayan sebeplerdir.

Batı düşüncesi Osmanlı Devletinde, devletin çöküşü öncesinden itibaren intişar etmeye başlamıştır ve İslâm ümmetinin tamamını feci bir akibete sürükleyen bu çöküşün hazırlanmasında temel unsur olmuştur. Bu düşünce, Osmanlı Devleti dahilinde felsefe ekolü içinde yer tutmuştur.

Bu duruma bazı çarpıcı örnekler verelim: İslâm düşüncesi, yönetim esasları açısından bir hayli zengindir. Ümmetin temel işlerini yerine getirmede, şûra, ehl-i hall ve akd ve demokrasi gibi prensiplere dayanır. Batı düşüncesinin idare esaslarından bir kısmı İslâm ile aynı olduğu halde, bir kısmı muhtelifdir. Diğer yandan, İslâm ümmetinin kültür birikimi, Avrupa kültürüne nazaran daha zengindir. İslâmın eğitim sistemi müteakmil bir seviyededir ve bu yüzden Avrupa sistemine kat'iyen ihtiyaç bulunmamaktadır.

Asıl anlatmak istediklerim bunlar değildir. Anlatcağım daha ziyade bu gibi fikirlerin Osmanlı âlemine giriş dönemidir. Diyorum ki; bütün bu gelişmeler Tanzimatın öncesinde ve sonrasında Batı düşüncesinin istila etmesini netice vermiş, hattâ bu fikirler itikad ve iman alanına dahi girmiştir. Neticede, özellikle maddiyun mezhebi umumi bir şekilde insanlar arasında intişar etmiştir. Bu maddiyun akımı ve felsefe dalgaları, öncelikle Osmanlı gençlerini, daha sonra da istikfale kavuşmanın ardından Türk gençlerini düşünce alanında sarsıntıya uğratmıştır. Mezkur felsefe ve maddiyun akımları, insanların İslâm dininden koparılmasını ortaya çıkaracak tohumları devlet içine ekmıştır.

Bu çözümlenin iyiden iyiye kendini göstermesiyle, Türkiye'deki Batı felsefe akımlarının önünü kesecek bir İslâm felsefesi ikame etme zarureti doğdu. Bu görev Bediüzzaman Said Nursî için mukadder bir vazifeydi. Yaptığı ilmi tahlillerle, Batı maddeciliği ve inkârcılığı fikirlerinin ağına düşmüş gençleri kurtarmaya ve onları tekrar İslâm sınırları dahiline almaya çalıştı. İmanla ilgili bu ilmi tahliller, insanlar ve Müslümanlar arasında İslâm akidesinin yeniden tesis edilmesi gayesini güdüyordu. İlmî ve imani tahlil gayretleri Risale-i Nur ismi altında biraraya getirildi. Ancak bazıları Risale-i Nur'u felsefeyle itham ettiler. Buna verilecek cevap, felsefeyi kullanmadaki muradı, Türkiye'de bu dönemdeki aydınlar ve üniversite talebeleri arasında hakimiyet kuran Batılı materyalist düşüncesine meydan okumaktır. Benim görüşüm; Türkiye'deki Batı felsefesine karşı verilecek mücadelede, Bediüzzaman'ın Risale-i Nur'daki felsefesine büyük ihtiyaç vardır.

İkinci eksen:

Bediüzzaman Said Nursî'nin dâvâsındaki evrensellik

Nurculuk dâvâsının sahibi Bediüzzaman, sadece belirli bir bölge problemleriyle ilgilenmemiştir. Onun hitabı, bütün Müslümanların faydasına yönelik umûmî, İslâmî bir hitaptı. Hakikaten onun bakış açısı ve felsefesi tecdid ile vafedilebilir. Bediüzzaman Said Nursî'nin bizzat kendisine bu yüzden müceddidlik sıfatı verilebilir. Zira hayatı boyunca sayısız problemlere karşılaşmış, bunlara uygun çözümler ve yorumlar getirmiştir. Örneğin, bu asırda bütün İslâm âleminin dört bir yanında yayılmakta olan anarşi meselesinde Bediüzzaman, en uygun tedavi ve çözüm yolları getirmiştir. Bediüzzaman'ın anarşiye çare olarak gösterdiği çözüm yollarından burada bahsetmeyeceğim. Bu konuda Türkçe olarak yayınlanmış eserler olmasına rağmen, bu eserler henüz diğer dillere tercüme edilmemiştir. Bunların süratle tercüme edilmesi, İslâm âlemindeki siyasete, idareye ve halklara, hafta bütün insanlığa büyük hizmet edeceği görüşündeyim.

Bediüzzaman'ın demokrasi alanındaki görüşleri ve felsefesi, İslâm âleminde yeni bir anlayıştır. Burada, onun yönetim ve devlete karşı tavrı, hiddet ve düşmanlıkla mukabeleden çok uzak bir tavır olduğuna işaret etmeliyim.

Günümüzde bu eserler, Müslüman mütercimler arasında ismi pek duyulmamış güçlü bir mütercim tarafından Arapçaya tercüme edilmiştir. Bu tercüme ile, Risale-i Nur İslâm kültür tarihine ve İslâmî düşünceye en geniş kapısından dahil olabilecek seviyeye ulaşmıştır.

Risale-i Nur'un Osmanlıcadan, daha doğrusu Türkçeden Arapçaya tercümesi, bu Risalelerin Anadoludan bütün dünyaya—Arab âlemine demiyorum, bütün âleme diyorum—çıkabilme imkânı sağlayacaktır. Çünkü Arapça daha önceden olduğu gibi, şimdi de evrensel bir lisandır. Yine bu dilin bütün Müslümanlar için birleştirici ana lisan olduğunu da söylemek istemiyorum; bilakis dünya çapında Arapçayı okuyabilen okuyucuların sayısının alabildiğine çok olduğunu vurgulamak istiyorum.

Öteden beri Risale-i Nur'ların Rusçaya da tercüme edilmesi taraftarıydım. Çünkü Türkistan Müslümanları, Gagavuzlar ve diğer Müslüman gruplar Rusçayı bilmekteydiler. Rusça konusunda, buradaki Müslümanlar arasında bir birlik bulunmaktaydı. Lakin Sovyetler Birliğinin çökmesi, ardından bölgesel çatışmaların başlaması, Türkî cumhuriyetlerin bir bir kendini göstermesi ve bunun paralelinde milliyetçiliğin ön plana çıkması, bu yeni cumhuriyetleri kendi mahalli lehçelerine dönmeye yöneltmişlerdir. Örneğin Özbekçe, son on seneden bu yana kendini Rusçanın hâkimiyetinden kurtarmak istemektedir. Bu durumda Risale-i Nur'un Arapçaya tercümesiyle, Orta Asya'da, Türkistan'da, Gagavuzlar arasında ve diğer komünist ülkelerde yayılma imkânına kavuşacaktır. Böylelikle İhsan Kasım Salihi'nin tercümeleri, Risale-i Nur'a dünya çapında bir fırsat sağlayacaktır.

Burada yeni bir görüş daha beyan etmek istiyorum; Eğer Risale-i Nur, bizzat müellifi tarafından kendi döneminde Arapçaya tercüme edilmiş olsaydı, Osmanlı devletinin son zamanlarında ve Türkiye'de yayıldığı sıralarda, Arab âleminde de intişar eden batının maddiyun düşüncesi karşısında çok önemli bir eksiklik giderilmiş olacaktı. Böylelikle batının maddiyun fikri karşısında gayet güçlü ve kuvvetli bir İslâm felsefesi akımı doğacaktı.

Bediüzzaman Said Nursî'nin dâvâsının cihanşümûl olabilmesi için, İslâm âleminin problemlerini tedavi eden ve İslâm düşüncesinde yenilik getiren bu eserlerin özel-

likle Arapçaya tercüme edilmesini gerekli görüyorum. Böylelikle devletlerin, ce-maatlerin ve fertlerin karşılaştıkları bütün müşkülleri çözmeye ve istifade etmelerine büyük bir kolaylık ve imkân sağlanmış olacaktır. Bunun en iyi örneği, Bediüzzaman'ın bu eserleriyle Türkiye'deki milliyetçilik, anarşi ve siyaset gibi konularda ortaya çıkan problemleri çok iyi bir şekilde çözümlemesidir.

Üçüncü eksen:

Bediüzzaman'a göre cihad anlayışı ve Ortadoğu problemiyle ilgili ulaştığı netice

Bediüzzaman'a göre cihad, cihad-ı maddî ve cihad-ı mânevî olarak ikiye ayrılır. Düşmanlarla mücadelenin her zaman silâhla yapılması taraftarı değildir. Daha ziyade barış tarafına meylettğini 16. Lem'ada şöyle beyan eder; "Harb belâsı hizmet-i Kur'âniyemize mühim bir zarardır. Bizim en fedakâr ve en kıymetli kardeşlerimizin ekserisi kırk beşten aşağı olduğundan, harb vasıtasıyla vazife-i kudsiye-i Kur'âniyeyi bırakıp askere gitmeye mecbur olacaklardır. Böyle yüzer kıymetkar kardeşlerimizin hizmet-i Kur'âniye-i Nuriyeyi bırakıp maddî cihad topuzuna el atmakta, yüz bin lira kendi zararımı hissediyordum."¹ Aynı Lem'ada buna ilaveten şöyle denilmektedir; "Evet ehline göre kafirin veya mürtedin tecavüzatına set çekmek için topuz lâ-zımdır. Fakat iki elimiz var. Eğer yüz elimiz de olsa, ancak nura kâfi gelir. Topuzu tutacak elimiz yok!"² Bu ifadelerin mânâsı; Bediüzzaman eğer mümkünse—bu yorumu Mehmed Fıncı isimli talebesinden işitmişim—düşmanla olan meselelerin çözümünde barış yollarının denenmesi gerekir. Zira bu yol, askeri çözümlerin birçoğundan daha üstündür.

Bu görüşler, Filistin meselesinin zuhûrundan önce ortaya konulmuştur.

Bu sıralarda, bütün İslâm âleminin Filistin'deki yahudilerle savaşılmasına dair nâralar yükseliyordu. Arap âleminin âmmeten, İslâm âleminin hasseten içinde bulunduğu konum, yahudilerle görüşmeler yapmayı imkânsız kılıyordu. Hatta, Birleşmiş Milletlerce ortaya konulan taksim planı, İslâm dünyasından ve Arap âlemin-den muvafakat görmemişti. Neticede Araplarla yahudiler arasında çok sayıda savaşlar meydana geldi ve en sonucusu dışında bütün savaşlardan mağlup ve hezime uğramış bir halde ayrıldı. Eğer bu esnada Bediüzzaman'ın görüşleri onlar tarafından tatbik edilmiş olsaydı, hep hüsrarla sonuçlanan bu mücadelelerden daha kârlı sonuçlar elde edeceklerdi. Biz burada Bediüzzaman'ın görüşlerini ne te'yid etmek, ne de muarız olmak kasdıyla bunları söylemiyoruz. Sadece bu görüşleri, konuyla olan bağlantısı miktarınca, olaylar doğrultusunda değerlendirmeye, hadiselere ışık tutmaya çalışıyoruz.

Bediüzzaman'ın vefatının üzerinden geçen uzun zaman sonunda ve Arapların İsrail karşısında silahlı savaşa girmesinin ardından Filistin meselesinin geldiği durum nedir? Onlar artık barış yoluyla çözüm aramaya, anlaşmayı kabule, topraklarını diplomatik yollarla kurtarmaya mecbur kalmışlardır. Zira beşeri ve maddi zararın neresinden dönülürse kârdır.

Bu çalışma, Bediüzzaman Said Nursî'nin 16. Lem'a ışığında, Ortadoğu hadisele-rinin ve Filistin meselesinin bir tefsiridir.

¹Lem'alar, 105.

²Lem'alar, 104.